

# Janusz Królikowski, Alessandro Saraco

---

"La Penitenzieria Apostolica e il suo archivio. Atti della giornata di studio, Roma, Palazzo della Cancelleria, 18 novembre 2011", red. Alessandro Saraco, Città del Vaticano 2012 : [recenzja]

---

Hereditas Monasteriorum 3, 400-401

---

2013

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej [bazhum.muzhp.pl](http://bazhum.muzhp.pl), gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Anna Maria RAPETTI, *Monachesimo medievale. Uomini, donne e istituzioni*,  
Venezia: Marsilio Editori Porziuncola, 2005, ss. 172

Zbiór studiów A. M. Rapetti dotyczy monastycyzmu w XI i XII w., a więc w okresie jego największego rozwoju, który ściśle jest związany z dokonującymi się w jego łonie próbami wprowadzenia reform instytucjonalnych i odnowy duchowej. Autorka stara się wyjaśnić, na czym opierał się „sukces”, zarówno duchowy, jak i materialny, jaki odnieśli w wiekach XI i XII w. cystersi i kartuzi.

Omawia organizację i funkcjonowanie wczesnych cysterskich wspólnot monastycznych, zwraca rolę na kształtowanie się odnowionego modelu opata, a także podział funkcji pełnionych w ramach tych wspólnot. Wskazuje także, że model cysterski odegrał ważną rolę w kształtowaniu się instytucjonalnych form odnowionego monastycyzmu żeńskiego.

W dwóch studiach poświęconych kartuzom i cystersom autorka stara się pokazać wzajemne zależności zachodzące między tymi dwoma modelami monastycznymi. Wskazuje, że są między nimi podobieństwa, jeśli chodzi o kierowanie wspólnotą ludzką, zasadnicze rozbieżności natomiast daje się zauważyć w podejściu do własności monastycznej oraz w zarządzaniu nią – model kartuski zarządzania posiadłościami jest integralnie wpisany w cały styl życia eremickiego.

Autorka, odpowiadając na zadane na wstępie pytanie, wskazuje, że źródło sukcesu cystersów i kartuzów należy widzieć w ich odwadze w podejmowaniu nowych wyzwań kulturowych oraz gotowości do eksperymentowania w zakresie rozwiązań instytucjonalnych. Dzięki temu we wspólnotach monastycznych zostały wyzwolone odpowiednie zdolności organizacyjne i wprowadzone nowe modele zarządzania. Wydaje się, że A. M. Rapetti zbyt mocno kieruje się kryteriami socjologicznymi, pomijając rolę kryteriów religijnych, stanowiących punkt wyjścia poszukiwań monastycznych w dokonującej się wówczas odnowie monastycyzmu. Niemniej jej praca stanowi niewątpliwie twórczy wkład do prowadzonych obecnie intensywnych badań nad początkami cystersów i kartuzów.

ks. Janusz KRÓLIKOWSKI  
Wydział Teologiczny Sekcja w Tarnowie  
Uniwersytet Papieski Jana Pawła II w Krakowie

---

Alessandro SARACO (red.), *La Penitenzieria Apostolica e il suo archivio*.  
*Atti della giornata di studio, Roma, Palazzo della Cancelleria, 18 novembre 2011*,  
Città del Vaticano: Libreria Editrice Vaticana, 2012, ss. 188

Penitencjaria Apostolska jest trybunałem papieskim, który zajmuje się sprawami dotyczącymi „forum wewnętrznego”, dlatego jest ona nazywana także „trybunałem sumienia”. Z tego powodu stanowi jedną z najważniejszych instytucji centralnych rządów w Kościele. Najogólniej mówiąc, jej kompetencji podlegają rozmaite sprawy duchowe wiernych, których zakres ulegał pewnym zmianom w ciągu wieków, w tym przede wszystkim sprawy odpustów. Z tego powodu archiwum Penitencjarii Apostolskiej dysponuje niezastąpionymi źródłami do badania dziejów pobożności oraz zaangażowania duchowego w Kościele. Jego zasoby były dostępne

dla badaczy tylko w niewielkim stopniu<sup>1</sup>, a w historiografii polskiej praktycznie są niewykorzystywane.

Tymczasem praktycznie każda sprawa dotycząca pobożności, rozwijającej się np. w ramach bractw, w przeszłości ściśle związana z udzielaniem odpustów, przechodziła przez Penitencjarię Apostolską, która ją odnotowywała, niejednokrotnie w wieloraki sposób. Bardzo cennym źródłem są zwłaszcza kierowane do trybunału wszelkiego typu supliki oraz udzielane na nie odpowiedzi. Oprócz kwestii ściśle religijnych archiwum Penitencjarii Apostolskiej zawiera bogate źródła, pozwalające prowadzić badania nad historią obyczajową, społeczną i ekonomiczną.

Archiwum historyczne Penitencjarii Apostolskiej zostało wreszcie w pełni otwarte dla badaczy i odpowiednio przygotowane do prowadzenia badań. Prezentowana publikacja zawiera akta z konferencji zorganizowanej w 2011 r., której celem było przedstawienie dziejów tego archiwum z okazji jego otwarcia, a zwłaszcza pokazanie wielorakich możliwości jego wykorzystania w badaniach historycznych.

Prezentowany tom zawiera następujące opracowania: A. Saraco, *L'Archivio storico della Penitenzieria Apostolica. Origini, evoluzione, consistenza*; S. Pagano, *Formulari di suppliche e di lettere della Penitenzieria Apostolica anteriori al secolo XV*; L. Schmutz, *Le suppliche nell'archivio della Penitenzieria Apostolica e le fonti „in partibus”*; K. Salonen, *L'attività della Penitenzieria Apostolica durante il Pontificato di Pio II (1458–1464)*; A. Esch, *I registri della Penitenzieria Apostolica come fonte della storia sociale ed economica del XV secolo*; M. Raffaelli, *Archivi ecclesastici e ricerca storica. L'esempio della Penitenzieria Apostolica*; A. Pagano, *Acta Cardinalium Poenitentiariorum Maiorum seu Acta Sacrae Paenitentiariae*; G. Caberletti, *Il fondo dei matrimoniali e sua rilevanza per la ricerca storica*; F. Lovison, *La serie dei Penitenzieri Minori tra XVI e XIX secolo*; R. Regoli, *I fondi della Penitenzieria Apostolica relativi all'occupazione francese di Roma*.

ks. Janusz KRÓLIKOWSKI  
Wydział Teologiczny Sekcja w Tarnowie  
Uniwersytet Papieski Jana Pawła II w Krakowie

---

André VAUCHÉZ, *Francesco d'Assisi e gli Ordini mendicanti*,  
Assisi: Edizioni Porziuncola, 2005, ss. 325

Francuski mediewista A. Vauchéz, chociaż – jak sam zaznacza we wstępie – nie należy do historyków „franciszkujących”, w kolejnej publikacji zebrał pokaźną liczbę swoich studiów poświęconych właśnie franciszkanizmowi. Zostały one podzielone na trzy bardzo spójne pod względem tematycznym grupy: pierwsza dotyczy samego św. Franciszka z Asyżu, druga poświęcona jest zakonowi mendykanckim w okresie od ich powstania do XV w., a trzecia ma charakter hagiograficzny.

W studiach grupy pierwszej A. Vauchéz omawia kwestię specyfiki odnowy duchowej zaproponowanej przez świętego z Asyżu i charakter jego pism, zwracając uwagę na ich nastawienie

---

1 Przegląd wykorzystania rozmaitych źródeł watykańskich można znaleźć w: *Bibliografia źródeł watykańskich cytowanych w polskich periodykach 1946–1990*, Rzym-Warszawa 2000.